

Az egyiptomi belpolitikai események hatása a turizmusra

A tanulmány célja annak vizsgálata, hogy a 2011. évi, Arab Tavasznak nevezett politikai változások nyomán ingataggá vált és a mai napig is átmenetinek tekinthető egyiptomi belpolitikai helyzet milyen hatást gyakorolt az ország nemzetgazdaságának egyik húzóágazatának tekintett idegenforgalomra. A Mubarak elnököt, illetve a nevével fémjelzett harmincévnyi diktatórikus, ám belpolitikailag és gazdasági szempontból egyaránt stabil rendszert a 2011. január 25-én kezdődött, forradalomnak nevezett átalakulási folyamat elsöpörte. Mindez a gazdaságra, beleértve a turizmust is, szinte azonnali és erősen negatív következményekkel járt, amelyek mindmáig éreztetik hatásukat. Az elhúzódó átmenet, beleértve a radikális iszlám hívei által támogatott, ám 2013. július elején katonai puccsal eltávolított Mohamed Murszi elnök egyéves hivatali idejét, nem kedvez a gazdaság fellendülésének. Egyiptom korábban impozáns gazdasági növekedési mutatói mára szinte semmivé váltak. Az ország belpolitikai válságok sorozatát éli át, miközben a gazdaság stagnál. Az idegenforgalmi ágazat mindez az elmaradó vendégek miatt csökkenő bevételek, kihasználatlan kapacitások, illetve növekvő ágazati munkanélküliség formájában érzi meg. Várhatóan még hosszú időre lesz szükség ahhoz, hogy Egyiptom stabilitása helyreálljon és az abba helyezett nemzetközi bizalom is olyan szintet érjen el, amely lehetővé teszi úgy a külföldi befektetések, mint a turisták korábbi nagyságrendű visszatérését.

This study aims to examine the impacts of the unstable and interim political situation resulted by the political changes called Arab Spring in 2011 on the tourism, one of the flagship sector of the Egyptian economy. President Mubarak and his 3 decade-lasting dictatorial, but stable political and economic regime was swept away by a revolutionary movement started on 25th January 2011. This affected promptly and negatively the economy including tourism sector and its implications can be felt even by now. The long-lasting transition period, including the one-year rule of the radical islamists backed president Mohammed Morsi does not facilitate the economic recovery. The impressive figures of economic growth of the pre-2011 years vanished by now. Egypt faces a series of internal political crises while the national economy remains stagnant. The tourism sector feels it sharply in dropping number of foreign tourists, unutilized capacities and the increasing sectoral unemployment.

Bevezetés

Az elmúlt évtizedekben a turizmus a világgazdaság egyik vezető szektorává vált, növekedési üteme meghaladta a világgazdaság növekedési ütemét. Az idegenforgalom hatalmas üzletet jelent, forgalma eléri a világ GDP-jének mintegy 10 százalékát, és világszerte közel 200 millió embernek ad munkát. 1980 és 2000 között töretlenül növekedett az iparág. 2000 után azonban a növekedési ütem megtorpant. Az idegenforgalmat gyors egymásutánban több megrázkódtatás is érte (Feró, 2004), - a 2001. szeptember 11-i terrortámadás nyomán a világ megváltozott biztonsági helyzete, járványok, a 2008-2009 évi világgazdasági válság nyomán az európai és az amerikai gazdaságok recessziója, stb.

Ez a visszaesés ugyanakkor Egyiptom esetében kevésbé volt érzékelhető, egészen az ún. Arab tavasz 2011 elején történt beköszöntéig.

Egyiptom belső helyzete az Arab Tavasz előtt

1981-től, Anvar Szadat elnök erőszakos halála után, Mohamed Hoszni Mubarak korábbi alelnök vezetésével, nagyrészt az 1973-as háború „veterán” katonai vezetői köreire, illetve a kvázi állampártként működő Nemzeti Demokrata Pártra (NDP) épülően erős elnöki rendszer működött az országban. A kvázi diktatórikus rezsim, mindvégig ún. rendkívüli állapot feltételei mellett működött, amely fenntartásában kulcsszerepe volt a rendfenntartó szerveknek és a titkosszolgálatok. A szabadságjogok erősen korlátozottak voltak, ám a rezsim mindvégig határozottan fellépett a politikai és vallási szélsőségekkel szemben. Ezek jelenléte és tevékenysége 2011 előtt - néhány tragikus, de mindenképpen egyedinek tekinthető támadás kivételével - alig volt tetten érhető Egyiptomban.

Az alapvetően szekuláris államrend lehetővé tette a mérsékelt muzulmán többség és a mintegy 10%-nyi keresztény kisebbség aránylag békés együttélését. Bár az alkotmány alapvető jogforrásként határozta meg a saríját, ám azt ténylegesen csupán a muzulmán lakosságot érintő családjogi ügyekben alkalmazták. A Mubarak-rezsim szociális intézkedései részeként – többek közt – ártámogatást élveztek az élelmiszerek és az energiahordozók, így az ország árszínvonala alacsony maradt. Ez létkérdés volt – és ma is az - a helyi lakosság alacsony jövedelmű, több tízmilliós rétegeinek. A rendkívüli állapot és az általános, szinte rendőrállami kontroll egyébiránt nem volt különösebben zavaró az országba érkező külföldi turisták, üzletemberek számára.

Az alacsonyan tartott árakat, illetve a fokozott kontrollnak köszönhető magas fokú közbiztonságot az országba érkező külföldi turisták és üzletemberek is – sajátos, pozitív externáliaként – élvezheték. Így az országba érkező turistát, különösen az idegenforgalom szempontjából frekventált helyeken (Kairó, Felső-Egyiptom, illetve a tengerparti üdülőhelyek) jó közbiztonság, illetve - a rezsim szociálpolitikájával összefüggő fogyasztói ártámogatási rendszernek köszönhetően, - alacsony árak fogadták. Mindehhez járul még Egyiptom világviszonylatban is egyedülálló adottságokon - ember által létrehozott és a természeti örökségek egyaránt páratlan gazdagságán alapuló idegenforgalmi vonzereje.

"Nincs még egy ország, mely ennyi csodát tartogatna" - írta Hérodotosz 2400 évvel ezelőtt. Már jóval Krisztus születése előtt vonzották az utazókat a piramisok, a Szfinx, Luxor és a Nílus folyó. A fáraók, a görögök, a rómaiak, az arabok, és a törökök is uralták Egyiptomot, a mai modern Egyiptom éppen ezért a fenti, az iszlám és a XX. század hatásainak egyvelegét mutatja. Több mint 5000 éves kultúrája, misztikus piramisai, templomai, a Nílus, a Vörös-tenger, a sivatagok, az oázisok növény- és állatvilága, a nemzeti parkok, a botanikus kertek Egyiptom különlegességei, amelyek a világ minden részéből vonzzák a turistákat.

A turisták legnagyobb számban Európából érkeznek, a külföldi látogatók több, mint kétharmada európai. A legjelentősebb küldő országok korábban hagyományosan Németország és Olaszország voltak, ám mára Oroszország megelőzte őket. A 2011. előtti időszakban, becslések, illetve az Egyiptomi Arab Köztársaság Külügyminisztériuma információi szerint, mintegy 60 ezer magyar turista utazott évente az országba.

A második legnagyobb piac a Közel-Kelet. Az utóbbi években Egyiptom lett az arab turizmus cél-pontja, ami részben annak is köszönhető, hogy az egyiptomi kormány megszüntette a vízumot az arab turisták számára. A legfontosabb küldő országok Szaúd Arábia, Jordánia, Szíria és Kuvait.

A turizmus fejlesztése mellett nagyon fontos az általános gazdasági fejlesztés Egyiptomban, amely sokkal jobban a diverzifikáció irányába kellene, hogy hasson. Ehhez szükség van az *iskolázottság és a képzési szint emelésére*, hogy ez által a munkaerő foglalkoztatásának lehetőségét bővítsék. Ez a közel-keleti térség más arab országait is érinti, mint például Szíria és Szaúd-Arábia helyzetét. A foglalkoztatás és a diverzifikált gazdaságfejlesztésre jó példákkal szolgáltak korábban is ezek az arab országok (Zsarnóczai, 1979, és 1997).

Az élelmiszertermelés növelését elősegítő modern módszerek elterjesztésének leghatékonyabb módját számos országban a szaktanácsadásban vélték felfedezni, Egyiptomban már 1953-ban létrehozta ilyen hálózatot (Kozári, 2007), amelynek tapasztalataira minden bizonnyal lehetne építeni.

Az Arab Tavasz Egyiptomban - a „Január 25-i Forradalom” és következményei

Az ún. Arab Tavasz alatt Észak-Afrika és Közel-Kelet, köztársasági államformában, de alapvetően évtizedek óta egyazon vezetők és klánjaik által irányított kvázi diktatórikus rendszerei megdöntésére irányuló mozgalmakat és tevékenységüket értjük, amelyek Tunézia, Egyiptom, Jemen, Líbia és Szíria politikai és részben gazdasági helyzetét gyökeres megváltoztatták 2011 elejétől kezdődően.

Egyiptom esetében 2011. január 25-én kezdődtek az ország több nagyvárosában – Mubarak ország-lása során első alkalommal - olyan horderejű megmozdulások, amelyeket, a korábbiakkal ellentétben, a rendőri erők már nem tudtak megfékezni. A közvetlen kiváltó ok az élelmiszerárak emelkedése, a kenyér és más alapvető cikkek ártámogatási rendszerének kilátásba helyezett megszüntetése volt, ám a tüntető tömegek szinte azonnal az elnök és klánja távozását, és alapvető politikai reformokat is kezdték követelni.

A rendőri erőket – a fellépésük során elkövetett durva túlkapások miatt – Mubarak elnök feloszlatta, a középületek és létesítmények védelmét a hadsereg vette át. Még január végén részleges kormány-átalakítás is történt, ám ezt sem belföldön, sem mértékadó nemzetközi vélemények nem tartották elegendőnek. A tovább folytatódó megmozdulások és részben a nemzetközi nyomás hatására Mubarak 2011. február 11-én lemondott, a hatalmat ideiglenesen a hadsereg vette át.

A kairói őrsegváltás után kezdődő átmeneti korszakban a hatalom centrumába a Fegyveres Erők Legfelsőbb Tanácsa (Supreme Council of the Armed Forces) került. A korábban az államfő irányítása alatt álló, Mubarak lemondásában kulcsszerepet játszó, tizenkilenc fős testület élére Mohamed Huszein Tantávi védelmi és hadiipari miniszter került. A tábornok ideiglenesen az államelnöki teendőket is átvette (Gazdik, 2012). Tantávi feloszlatta a Parlament mindkét házát, illetve Ahmed Shafik vezetésével ügyvezető kormányt nevezett ki, amelyben helyet kapott az előző kormányzat több minisztere is.

A turizmus ország egyik legfontosabb és legstabilabb bevételi forrása volt hosszú időn át. A Mubarak-rendszert elsöprő, ún. *Január 25-i Forradalom* és azt követő, hónapokig húzódó belpolitikai bizonytalanság a turizmusra azonnali és súlyosan negatív hatást gyakorolt. A korábban szinte ötpercenként érkező európai charterjáratok leálltak, az országba mintegy két, két és fél hónapon át szinte

egyáltalán nem érkezett turista. 2011 áprilisában indultak meg ismét nagyobb számban a turisták, amikor az adminisztráció képes volt stabilizálni a közbiztonságot, ám az érkező turisták száma sokáig meg sem közelítette a korábbi időszak fogalmát. Mindez komoly bevételi kiesést jelentett. A 2011-es, balul sikerült évhez képest az egyiptomi idegenforgalomban érdekelt üzleti körök abban reménykedtek, hogy 2012-ben visszatér a korábbi évek forgalma, és az év első hónapjaiban erre reális esély mutatkozott. A helyzet azonban nyár folyamán ismét megváltozott, amikor is a június 16-17-iki elnökválasztáson Mohamed Murszi, a radikális iszlám vonalat képviselő Muzulmán Testvériség csoport jelöltje győzött.

Murszi, elnöksége alig egyetlen esztendeig tartott, nem volt képes, talán nem is törekedett arra, hogy azt az egyiptomi nemzet egységét megőrizze. Egyiptom lakossága mindenekelőtt szabadságjogok és jobb élet elérése céljával lázadt fel Mubarak elnök rendszere ellen, és nem azért, hogy a mérsékelt iszlám többség és a mintegy 10 milliós kopt keresztény kisebbség korábban aránylag békés egymás mellett élésén alapuló, szekularizált társadalmi berendezkedést egyre inkább szigorodó, radikális iszlámon alapuló újabb diktatúra váltsa fel. Más országok – például Pakisztán - esetében az ország „iszlamizálódásának” folyamata, úgy történt meg, hogy a fundamentalista szárny, lélekszámához képest, sokkal nagyobb politikai szerepet, súlyt kapott, olyannyira, hogy Pakisztán világi államiségét is többen megkérdőjelezzik (Nadicsán, 2013).

Murszi nemzetközi fogadtatása is általában negatív volt, annak ellenére, hogy demokratikus választásokon jutott hatalomra. A radikális iszlám térnyerésére, a belső megosztottságra, sőt, a Camp David-i megállapodás esetleges revíziójának eshetőségére a nemzetközi közösség nagy része súlyos, destabilizáló kockázati tényezőként tekintett.

Egyre gyakoribbá és nagyobb szabásúvá váltak a Murszi elnök, illetve a Muzulmán Testvériség elleni megmozdulások. 2013. június 30-án, - Murszi hivatalba lépésének első évfordulóján – Egyiptom-szerre összesen 14 millió ember vonult az utcákra, követelve az elnök azonnali lemondását. A kezdetben békés megmozdulás eldurvult, számos halálos áldozatot követelt. Ezzel párhuzamosan Kairó egyes részein Murszi-párti megmozdulások is történtek, amelyek szintén erőszakba torkolltak. Miután Murszi közölte, hogy nem hajlandó hivatali tisztségéből távozni, - holott ezt, a lakossági megmozdulásokon túl, ekkor már a hadsereg vezetése is követelte, - az események a következő napokon át folytatódtak és tovább eszkalálódtak. 2013. július 1-jén a hadsereg elsőszámú vezetője, Abdul Fatah al-Szisi tábornok ultimátumban követelte Murszi távozását, majd ennek határideje elteltével, 2013. július 3-án elmozdította, házi őrizetbe helyeztette, majd letartóztatta Murszit, akit bíróság előtt vonnak felelősségre. Ezzel párhuzamosan Muzulmán Testvériség több más vezetőjét is letartóztatták. A hadsereg felfüggesztette az ország alkotmányát, továbbá ideiglenes államelnöki tisztséggel bízta meg Adly Manszúrt, az Alkotmánybíróság vezetőjét azzal, hogy a rövidesen kiírandó újabb államfői és parlamenti választásokig hozzon létre szakértői kormányt és annak révén irányítsa az országot.

A hadsereg lépését az egyiptomi lakosság jelentős része, illetve az üzleti körök komoly megkönnyebbüléssel fogadták. Az új helyzet legitimizálását jelentős mértékben segítette, hogy a hadsereg intézkedését nyilatkozatban támogatta Ahmed el-Tayeb, az Al-Azhar nagysejkje, Egyiptom, illetve az Iszlám szunnita ágának legmagasabb rangú vallási vezetője, II. Tawadros kopt ortodox pápa, valamint Mohamed El-Baradei nemzetközileg ismert vezető ellenzéki politikus is.

Az egyiptomi belső helyzet, a katonai hatalomátvételnek köszönhetően, közjogi értelemben ugyan stabilizálódott, ugyanakkor az erőszakba torkolló tömeges megmozdulások, - most már elsősorban Murszi hívei részéről, - országszerte tovább folytatódtak. A radikális iszlám csoportok támadásainak egyre inkább az országban élő keresztény közösségek váltak céltábláivá. Mindez ismét rendkívül negatív jelzésnek bizonyult az idegenforgalom szempontjából is. Augusztus közepére a helyzet olyannyira eldurvult, hogy az országba érkező charterjáratokat ismét leállították. Az újabb, ráadásul főszezonbeli bevételkiesést a belföldi turizmus ösztönzése révén is csak részben sikerült kompenzálni. A 85 milliós lakosság egy (kisebb, de nem elhanyagolható) része valóban tehetősnek mondható, de aligha várható, hogy az egyiptomi vendégek pótolni tudják a kieső devizabevételeket.

A saját bevallása szerint mintegy egymillió tagot számláló Muzulmán Testvériséget szeptemberben betiltották, azzal az indokkal, hogy erőszakra bujtotta fel a jelöltjeként megválasztott, majd a hadsereg által megbuktatott államfő, Mohamed Murszi híveit. Ezt követően – egészen mostanáig, - a helyzet ismét lassan stabilizálódni látszik, bár szinte nincs olyan hét, hogy ne kerülne sor kisebb-nagyobb összecsapásokra az ország nagyobb városaiban a Muzulmán Testvériség szimpatizánsai és ellenzői között. 2013 szeptember végén ismét elindultak a nemzetközi charterjáratok, és ma az Egyiptomba irányuló külföldi turizmus újbóli, bár szerény mértékű felfutásának lehetünk tanúi.

Említést érdemel, hogy az ország vezetése többé-kevésbé megőrizte korábbi stabil külpolitikai arcukat és szerepét. Bár többször, különösen a Murszi-adminisztráció idején elhangzottak olyan megnyilatkozások, hogy Egyiptom esetleg felmondja, vagy érvénytelennek tekinti az Izraellel kötött Camp David-i békeszerződést, mindez megmaradt a retorikai fogások szintjén. A belső változásokat nem követték a korábbiakkal merőben ellentétes külpolitikai vagy külgazdasági lépések, így Egyiptomnak jó esélye van arra, hogy megőrizze az 1970-es évek vége óta tudatosan vállalt regionális stabilizáló szerepét. A közel-keleti régió igen törekeny stabilitása szempontjából a jövőben is kulcsfontosságú Kairó szerepe. Kairó továbbra is támogatja a térség nukleáris fegyverektől mentes zónává (Nuclear-Weapon-Free Zone - NWFZ) alakítását, bár kialakításának nincs esélye a súlyos regionális konfliktusoktól terhelt Közel-Keleten (Gyene - Harangozó, 2011).

Az egyiptomi nemzetgazdaság helyzete

Az egyiptomi nemzetgazdaság egészen a 2011. január 25-i Forradalom néven illetett gyökeres belpolitikai változások megkezdődéséig kifejezetten szilárd lábakon állt, komolyabb veszteség nélkül élte túl a világgazdasági válság 2008-2009. évi szakaszát. 2010-ben a GDP nominálértéke 218,5 Mrd USD volt, PPP-vásárlóerő paritáson pedig megközelítően 500 Mrd USD. A 83 milliós lakosságra vetítve ennek egy főre jutó volumene kb. 6.000 USD-t tett ki. A bruttó hazai termék növekedése a megelőző 10 évben átlagosan 7-8 %-ot ért el, amely 2008 őszén kirobbant nemzetközi világgazdasági válság hatására is csak 2-3%-kal csökkent.

Az alábbiakban szereplő táblázatok adatai is arról tanúskodnak, hogy Mubarak három évtizedes időszakát követő két és fél évet során az egyiptomi nemzetgazdaság erőteljesen megsínylette. Az ország devizatartalékai már 2011 első felében jelentős apadásnak indultak, - hiszen hetekig, helyenként hónapokig akadozott a termelés, és a belső áruhiány kialakulását csak növekvő importtal tudta a kormányzat kivédeni.

Szinte semmivé vált Egyiptom korábbi, kimagaslóan jónak mondható gazdasági teljesítménye. A külföldi működőtőke - beáramlás a korábbi szint kevesebb, mint felére zsugorodott (2010-ben 4,361 Mrd USD, 2011-ben 2,245 Mrd USD, 2012-ben 1,892 Mrd USD FDI érkezett) (HITA adatok). Az ipari termelés és az export teljesítménye is, - az idegenforgaloméhoz hasonlóan, - jelentősen csökkent. Egyedül a nemzetgazdaság primér ágazatainak (olaj- és földgáz-kitermelés, illetve a mezőgazdaság) teljesítménye maradt a korábbiakhoz hasonló szinten, továbbá az ország egyik fő bevételi forrása, a Szezei-csatorna használatáért járó befizetések összege nem változott számottevően.

1. táblázat
Egyiptom főbb gazdasági mutatói 2009-2013

		2008	2009	2010	2011	2012	2013(b)
GDP (folyó áron)	Mrd USD	162,4	188,6	218,5	235,6	256,7	264,7
GDP (vásárlóerő-paritáson PPP)	Mrd USD	443,8	468,6	499,3	519,0	540,0	559,8
Egy főre jutó GDP (folyó áron)	USD/fő	2,160	2,453	2,776	2,930	3,112	3,146
Egy főre jutó GDP (vásárlóerő-paritáson PPP)	USD/fő	5,901	6,093	6,344	6,455	6,545	6,653
Munkanélküliségi ráta	%	n.a.	9,4	9,0	12,2	12,5	n.a.
Költségvetés egyenlege	GDP %-a	n.a.	-6,8	-8,1	-10,6	-10,4	n.a.
Államadósság (év végi)	GDP %-a	n.a.	75,6	81,4	85,7	85,0	n.a.
GDP növekedés (reál)	%	7,2	4,7	5,1	1,8	2,2	2,0
Folyó fizetési mérleg egyenlege	GDP %-a	0,5	-2,3	-2,0	-2,6	-3,1	-2,1
Infláció (fogyasztói árindex)	%	11,7	16,2	11,7	11,1	8,6	8,2

Forrás: Ausztrália Külügy- és Kereskedelmi Minisztériuma tájékoztató anyaga, ill. HITA
(b): előrejelzés

2. táblázat
Egyiptom külkereskedelmi forgalma 2009-2012

		2009.	2010.	2011.	2012.
Áruforgalmi egyenleg	M USD	-16,8	-26,5	-29,4	-32,9
Export	M USD	23,1	25,0	28,0	26,8
Import	M USD	39,9	51,5	57,4	59,7

Forrás: HITA honlapja nyomán

A turizmus helyzete és kilátásai

Nyilvánvalóan a korábbi, kedvező állapotok visszatéréséhez hosszabb időre, - legalább egy-két évre - lesz szükség. A turista ugyanis, - a külföldi tőkéhez hasonlóan, - baj esetén azonnal, pánikszerűen menekül, és távol marad a korábbi célországától, ám újbóli visszatérésére jó esetben is csak hosszú folyamat eredményeként lehet számítani. A jelenlegi belső állapotok pedig ehhez még mindig nem kedveznek. A külföldi turisták ma szinte csak a tengerparti üdülőhelyekre utaznak (ezek mindvégig aránylag biztonságosak maradtak), ám Kairóba, és Felső-Egyiptomba csak a leginkább vakmerő külföldiek maroknyi csoportja utazik, és azt is csak saját felelősségére teheti, hiszen a biztosító társaságok nagy része ezekre a területekre nem vállal kockázatot.

A turizmus 2010-ben, a forradalom előtti utolsó teljes évben az egyiptomi hazai össztermék (GDP) 13 százalékát adta, és ebben az ágazatban dolgozott minden hetedik foglalkoztatott. Az országba látogató külföldi turisták száma 2010-ben történelmi csúcra, 14 millióra emelkedett. 2013-ban jó esetben 11 millió körül alakulhat ez a szám (168óra, 2013).

A 2011-ben Egyiptomba látogató turisták 10,2 millió fős száma 32%-kal volt kevesebb, mint egy évvel korábban, ezzel párhuzamosan az idegenforgalmi bevételek 12,5 Mrd USD-ról 9,0 Mrd-ra zsugorodtak (UPI, 2013). Sajtóinformációk szerint 2013 júliusában a külföldi turisták által az országban töltött vendégéjszakák száma 40,1%-kal csökkent az előző év júliusához képest (11,4 millióról 6,4 millióra) (Daily News Egypt, 2013).

Nem ennyire riasztó a kép, ha az év első nyolc hónapjának adatait hasonlítjuk össze az előző év azonos időszakával, eszerint mindössze 0,5%-kal csökkent – 7,25 millió főre - összességében a beutazó külföldi turisták száma (Farouk, 2013). Az idézett írás szerint leginkább a közel-keleti, illetve az észak- és dél-amerikai államokból érkező turisták száma csökkent, mindeközben azonban kissé mértékben, de emelkedet az európai turisták száma (5,30 millióról 5,38 millióra). Ezen belül ma már a legjelentősebb csoportot nem a német és olasz, hanem az orosz turisták jelentik, az ő számuk 1,41 millióról 1,74 millióra emelkedett, amely nagyjából a 2011. előtti értékeknek felel meg.

A magyar turisták korábbi, évi 60 ezres számának változásáról egyelőre nincs megbízható adat, de a visszaesés szinte szemmel látható. Az Egypt Air kairói járatai mellett, jelenleg mindössze heti két chartergép indul Budapestről közvetlenül a Vörös-tenger menti egyiptomi üdülővárosokba. Önmagában negatívan hatott, bár kétségtelenül az egyiptomi eseményektől teljesen független fejlemény a Malév időközbeni megszűnése. Az egyik legismertebb diszkont-légitársaság 2013 nyarán meghirdette –októbertől – új, hurghadai desztinációját, ám utóbb visszavonta azt, elosztatva az Egyiptomban kívánczó magyar turisták egy részének azt a reményét, hogy számottevően olcsóbbá tehetők az utazási költségek. (Az eddigi tapasztalatok arra utalnak, hogy a két, jelenleg is járatot üzemeltető cég között nem folyik éles árverseny az utasok kegyeiért).

Összegzés, következtetések

Egyiptom az utóbbi, két és fél év során elhúzódó belpolitikai átmeneten megy keresztül, amelyből csak hosszabb távon remélhet megnyugtató kiutat. Jelenleg az is eredménynek tekinthető, hogy a sorozatos és nagyszabású megmozdulások nem eszkalálódtak általános polgárháborúvá, valamint az is, hogy a folyamat, a Muzulmán Testvériség által jelölt Murszi elnök egy éves tevékenysége ellenére, – a hadsereg közbelépésének köszönhetően, - nem tolódot el végletesen vallási, illetve politikai szélsőségek irányába.

Egyiptom korábban impozáns gazdasági növekedési mutatói mára szinte semmivé váltak. Az ország belpolitikai válságok sorozatát éli át, miközben a gazdaság stagnál. Az idegenforgalmi ágazat mindezt az elmaradó vendégek miatt csökkenő bevételek, kihasználatlan kapacitások, illetve növekvő ágazati munkanélküliség formájában érzi meg. Várhatóan tehát még hosszú időre lesz szükség ahhoz, hogy Egyiptom stabilitása helyreálljon és az abba helyezett nemzetközi bizalom is olyan szintet érjen el, amely lehetővé teszi úgy a külföldi befektetések, mint a turisták korábbi nagyságrendű visszatérését.

Felhasznált irodalom

- 168óra (2013): *Már nem tanácsolják el a turistákat Egyiptomtól.* (on-line) 168 Óra Online, 2013. szeptember 25. Hozzáférés: <http://www.168ora.hu/globusz/mar-nem-tanacsoljak-el-turistakat-egyiptomtol-118850.html> (letöltés ideje: 2013. november 1.)
- Ausztrália Külügy- és Kereskedelmi Minisztériuma Tájékoztató anyaga Egyiptomról (2013): *Country and region fact sheets* (on-line) Hozzáférés: <http://www.dfat.gov.au/geo/fs/egyp.pdf> (letöltés ideje: 2013. november 11.)
- Az Egyiptomi Arab Köztársaság Külügyminisztériuma honlapja (2013): *Egyptian European Relations / Bilateral Relations / Hungary > Economic Relations.* Hozzáférés: <http://www.mfa.gov.eg/English/EgyptianForeignPolicy/EgyptianEuropeanRelation/BilateralRelations/Hungary/Pages/EconomicRelations.aspx> (letöltés ideje: 2013. november 1.)
- DAILY NEWS EGYPT (2013): *Tourism rates decrease 24.5% year on year in July: CAPMAS.* (on-line) Daily News Egypt, 2013. szeptember 11. Hozzáférés: <http://www.dailynewsegyp.com/2013/09/11/tourism-rates-decrease-24-5-year-on-year-in-july-capmas/> (letöltés ideje: 2013. október 31.)
- FAROUK, D. (2013): *Egypt sees 0.5% drop in tourists in first 8 months of 2013.* (on-line). Ahram Online, Friday 20 Sep 2013. Hozzáférés: <http://english.ahram.org.eg/NewsContent/3/12/82101/Business/Economy/Egypt-sees--drop-in-tourists-in-first--months-of--.aspx> (letöltés ideje: 2013. október 31.)
- FERÓ Z. (2004): *A turizmus hatása Egyiptom gazdaságára* (szakdolgozat) Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Kar. 102 p.
- GAZDIK GY. (2012): Egyiptomi belpolitikai átalakulás a poszt-mubáraki korszakban. *Külügyi Szemle*, vol. 1. pp. 144-165.
- GYENE P. - Harangozó D. (2011.): A közép-ázsiai atomfegyvermentes övezet. *Nemzet és Biztonság* 2011. júl. pp. 51-63.
- HEGEDÜS Zs. (2012): *Változás és állandóság Egyiptomban: Hoszni Mubarak 30 éve (1981-2011)* (szakdolgozat) Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Kar, Budapest, 66 p.
- HVG ONLINE (2013): *Késéssel indult, de el is napolták Murszi perét.* (on-line) HVG Online, 2013. november 04. Hozzáférés: http://hvg.hu/vilag/20131104_Kesessel_indult_de_el_is_napoltak_Murszi (letöltés ideje: 2013. november 9.)
- KOZÁRI J. (2007): *Szaktanácsadás.* Debreceni Egyetem Agrár- és Műszaki Tudományok Centruma, Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar, Debrecen, ISBN 978-963-9732-78-0 150 p.
- NADICSÁN J. (2013): *Pakisztán dilemmái.* (on-line) In: Hamar F. (szerk.): *Multidiszciplináris kihívások, sokszínű válságok - 2. kötet: a BGF KVIK KÖT tanulmánykötete.* 2013/2 Budapest: BGF Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar, pp. 96-102. Hozzáférés: http://media.wix.com/ugd/f99454_8e761be936f2e71f3f55b5a967a7486a.pdf (letöltés ideje: 2013. november 1.)
- NESZMÉLYI, GY. (2010): Egyiptom mezőgazdaságának sajátos vonásai. *EU Working Papers.* Budapest. vol. 2. pp. 87-93.
- SZIGETVÁRI T. (2012): Az „arab tavasz” gazdasági vonatkozásai. *Külügyi Szemle*, vol. 1. pp. 85-102.
- UPI (2013): *Number of Egyptian tourists down in 2012.* (on-line) UPI, 2013. április 13. Hozzáférés: http://www.upi.com/Top_News/World-News/2012/04/13/Number-of-Egyptian-tourists-down-in-2012/UPI-99871334347061/ (letöltés ideje: 2013. október 31.)
- WTTC (2013): *The Economic Impact of Travel & Tourism 2012 Egypt.* (on-line) World Travel & Tourism Council, London, 24 p. Hozzáférés: http://www.wttc.org/site_media/uploads/downloads/egypt2012.pdf (letöltés ideje: 2013. október 31.)
- ZSARNÓCZAI J. S. (1979): Gazdasági fejlődés és tervegátdalkodás Szíriában. *Közgazdasági Szemle* 26. évf.:(9) pp. 1103-1118.
- ZSARNÓCZAI J. S. (1997): Közel-Kelet élelmiszerhelyzetének kilátásai. *Gazdálkodás*, havi folyóirat. 41. évfolyam, no: 5. pp. 55-61. HU ISSN 0046-5518.